РАДЯНСЬКА ОСВІТА

ГРОМАДСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МІСЯЧНИК

ОРГАН НКО УСРР

ЗА РЕДАКЦІЄЮ М. О. СКРИПНИКА

ДЕВ'ЯТИЙ РІК ВИДАННЯ. Адреса редакції: Харків, вулиця Вільної Академії, 5

№ 6 | ЧЕРВЕНЬ 1931 РОКУ | № 6

НПБ ім. В. Г. Короленка

Скрипник, М.

ОРГАНІЗУВАТИ СПРАВУ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ[1])

Треба передовсім констатувати занедбаність на Україні цілої бібліотечної справи. Так випадково сталося, що бібліотечна справа була першою справою, що мені прийшлося нею зайнятися, коли було мене призначено Народнім комісаром освіти.

Мені довелося виступати на Всеукраїнській нараді бібліотечних робітників профспілкових бібліотек. Мушу визнати, що я мало й майже зовсім не займався цією справою. Треба визнати, що у нас справа бібліотек стоїть надзвичайно кепсько й гірше, ніж у Росії, доказом є те, що так званий бібліотечний похід, досить широко розгорнений у Росії, зовсім мало розгорнений у нас на Україні. НКО не зумів притягти до справи бібліотечного походу широких робітничих мас. Хто цією справою відав? Сектор масової комосвіти і сектор соцвиху, а значить НКО в цілому не зумів у справі бібліотечній і, зокрема щодо бібліотечного походу, зробити перелам. Переламу в справі бібліотечній у нас не було й тому стан бібліотек у нас такий, що мережа бібліотек у нас досі нетривала, навіть у Харкові, за останні роки, як свідчать дані обслідування спеціяльної бриґади робітників, тут, у столиці України, за рік закрито декілька бібліотек. Виявилося, що різні організації ставляться до цієї справи так, що утруднюють стан бібліотек і доводять їх до нетривкого стану. Коли взяти асиґнування на бібліотеку, то не можна ніяк визнати, що це питання завоювало собі визнання й під час проходження місцевого бюджету стаття бібліотечна є одна з тих, де передовсім ріжуть і скорочують.

СТАН БІБЛІОТЕЧНЫХ РОБІТНИКІВ

Я вчора виступав у Полтаві на нараді робітників освіти. У виступах по моїй доповіді там говорилося, між іншим, про те, що 4 роки тому бібліотечні робітники були занедбані, платня була найнижча, увага найменша, навіть у загальній частині освітньої роботи бібліотечну роботу і взагалі бібліотечних робітників розглядали, як справу другого порядку.

Тепер з платнею справа трохи поліпшилась. Підтягнено платню бібліотечних і політосвітніх робітників до платні вчителів. Мушу зазначити, що тут НКО був основним чинником. Наприклад, мені довелося спеціяльно втру-

[1]) Промова на нараді з бібліотечною бриґадою 30/IV 1931 року.

чатися в справу, бо вийшло так, що один з робітників спілки Робос, який перейшов вже на іншу роботу, на нараді в Наркомпраці погодився, щоб політосвітнім робітникам і, зокрема бібліотечним, не підвищували платню, й прийшлося спеціяльно втручатися. Але й досі й зараз не можна визнати, щоб справа з матеріяльним забезпеченням бібліотечних робітників була налагоджена. По окремих посадах є різні ставки по різних бібліотеках, зокрема нема ще визнання, щоб бібліотека, яка працює з дітьми, мала таку сплату, як і інші бібліотеки, а приймаючи на увагу певну педагогічну кваліфікацію, щоб була сплата навіть вища. Навпаки, рівень платні робітників, які відають дитячою бібліотекою, менший, аніж платня робітників для бібліотек дорослих, хоча взагалі платню бібліотечних робітників не можна визнати за достатню. Отже, справа з бібліотеками стоїть кепсько.

КЕРІВНИЦТВО БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ

Щодо організації керівництва бібліотечною справою, то не можна визнати, щоб НКО свої обов'язки тут виконав. Ми не зуміли й не спромоглися взагалі давати робітникам бібліотек потрібних вказівок. Наприклад, щодо бібліотечного фонду, вилучення шкідливих книжок увесь час проходила боротьба між сектором масової комосвіти й сектором літконтролю: кому цю справу вести, і так-таки цю справу ніхто не робив і не доробили, і на місцях цю справу провели без потрібного керівництва від НКО, в наслідок чого виявилася сила перекручень. Ми місця не попередили й тому відповідальність за всю справу вилучення книжок на місцях полягає на нас. Вилучали книжки з деяким садизмом, трощили, замість того, щоб виправляти. Щодо роботи з читачем, не знаю, може я помиляюсь, але, на мою думку, такого стану, щоб ми давали якінебудь вказівки від Наркомосу щодо роботи з бібліотекою, не було й нема. Бібліотечна робота в НКО — цілком занедбана справа.

І от, на тлі такого становища бібліотечної справи гостро виявилася й постала справа дитячої книжки. А гостро тому, що за цю справу взялася нова сила — молодь. Справа загального навчання, що його поставила комуністична партія на черзі дня нашої освітньої роботи, висунула питання про допомогу всіма засобами вихованню дитинства. В наслідок цього поставлено питання і про дитячу книжку в бібліотеці. Гостро й кепьско стоїть справа з дитячою бібліотекою тому, що коли справа бібліотеки відставала взагалі, то справа бібліотеки дитячої відстала на 100 років. Коли взяти питання дитячої бібліотеки, то треба сказати, що існує надзвичайна плутанина в цілевій настанові основних типів бібліотек. Кажуть, у трьох соснах заблудитися можна, а тут заблудилися в трьох основних типах: «бібліотеки дитячої книги», «бібліотеки для дітей» і «дитячої бібліотеки». Три цілком різні справи, три цілком різні установки і в цих трьох основних типах заблудився сектор соцвиху НКО і бібліотечні робітники.

Про бібліотеку дитячої книжки я не кажу, чи вона окремо існує, чи як відділ загальної бібліотеки, це бібліотека, де виставляють всі книжки для обслуговування дітей. Це бібліотека фонду дитячої книжки, що над ним треба працювати. В бібліотеці дитячої книжки мусить бути особливий відділ, призначений не для дітей, а для вивчання дитячої книжки, і в ньому мусять бути книжки й контрреволюційного характеру, і шкідницького, книжки, видавані за кордоном, видані нашими ворогами, соціяльдемократами тощо, всі книги, що ними хотять і мають замір працювати над нашим дитинством наші вороги, що хотіли б ними обробляти дітей. Ми мусимо скупчити ці книжки в бібліотечному фонді, що є, так би мовити, бібліотекою дитячої книжки. Але ми не можемо допустити здійснення заміру наших ворогів і давати дітям цю книжку, щоб ця книжка їх оброблювала. Цього не можна, цього не треба і тому треба відрізняти бібліотеку дитячої книжки від тої бібліотеки, що з неї користуються діти.

В Харківській бібліотеці ім. Короленка фонд дитячої книжки взагалі пускається до загального вжитку й нема виділеного спеціяльного фонду для вивчення роботи з дітьми за допомогою дитячої книжки. Це основна хиба. Треба виділити фонд книжки, що ми визнаємо книжкою, яка йде, як матеріял нашої обробки. Але коли взяти книжку, яку ми можемо вживати, як засіб нашого впливу на дітей, то може бути подвійна побудова, так би мовити, з таким формулюванням: може бути або дитяча бібліотека, або бібліотека для дітей. Візьмемо піонерську бібліотеку й дитячу книжку там. Вона організована на базі дитячого самоврядування. В піонерській бібліотеці, в дитячій піонерській бібліотеці дитяче керівництво ведуть, користуючись загальною допомогою бібліотеки, але там бібліотека є допоміжний орган, помічник, там є самоврядування дітей, тому вона й дитяча, що її ведуть діти. Інший характер має бібліотека для дітей, де книга підбирається, організується не дітьми, де діти можуть приймати участь, можуть притягатися до участи, але вона базована не на дитячому самоврядуванні. Діти приймають участь у її самоврядуванні, але не вони керують.

Ог, товариші—робітники дитячої книжки, присутні тут, я бачу, ви заплуталися в цих трьох соснах,— бібліотека дитячої книжки, бібліотека для дітей і дитяча бібліотека,— не знаєте, куди йти та як вести дитячу книжку. Не можна ставити завдання, щоб тільки один тип бібліотеки існував. Протилежна пропозиція соцвиху веде до знищення передовсім у Харкові в бібліотеці ім. Короленка основного центрального фонду дитячої книжки. Ваш плян в тому, щоб розкасувати дитячий відділ у бібліотеці ім. Короленка та передати обов'язковий примірник, що ця бібліотека одержує, в бібліотеку для дітей чи дитячу бібліотеку. Досі обов'язковий примірник держава давала певним бібліотекам, як сукупне ціле, для об'єму готування цих потреб, в тому числі потреб наукових, в тому числі потреб книгознавства і бібліографії. Ваша пропозиція йде до розбиття цієї цілости обов'язкового.

Ця лінія веде до знищення бібліотечного фонду, а нам треба мати бібліотеку, де була б книжка дитяча для роботи з дитиною, це, зрозуміло, ясно, але коли ми почнемо керувати справою дитячої книжки й обслуговувати книжкою дітей в дусі внесених пропозицій, як от, зараз, не знаючи, куди йти, не розбираючись, то кепське таке керівництво, товариші, і нічого доброго не вийде.

У питанні про дитячі відділи загальних бібліотек, що існують у нас, ваша бриґада зібрала матеріял Харківський, Полтавський, Роменський, Херсонський і т. інш. Але не можна сказати, щоб це був матеріял достатній для того, щоб робити висновки про цілу Україну.

Нема даних про бібліотеки великих міст, як Київ, Дніпропетровське, Одеса, Миколаїв. Цілковито відсутній матеріял про промислові райони й міста. Як же це так, товариші? Хочете ви брати мережу дитячих бібліотек, виготовили проєкт, не знаючи, які потреби в інших робітничих районах,— дякую за такий проєкт. І це є керівництво? Таке керівництво було б нічого не варто. І ввесь проєкт цілком не прийнятний, оскільки не побудований на даних, що робиться в робітничих районах, і немає бази вивчання робітничого дитинства.

СПРАВА ЄДИНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Американські методи бібліотечної організації, зрозуміло, з технічного боку є найліпші. Нам треба йти до них. Організація великих книжних баз у центрі з розсилкою книжок по містах і по цілих робітничих районах,— до цього треба прийти. Але якщо це запровадити зараз у нас, то нічого з цього не вийде. Візьмемо, наприклад, будівництво соціялістичного міста в Донбасі. Чи буде це будівництво найбільшим ощадженням, чи ліпше будувати невеличкі розпорошені будинки, чи велике соціялістичне місто? Проєкт збудувати

в Донбасі соціялістичні міста, де будуть скупчені й культурні установи і все таке інше, має велике значення. Але зараз доводиться будувати на місцях будинки полегшеного типу, а пропозицію про будування великого соціялістичного міста прийшлось відкласти на деякий час. Коли будувати все централізовано в одному місці, то не зможемо обслужити усіх, бо нема шляхів сполучення й не зможемо відвозити робітників на місце роботи і місця роботи, бо в такому соціялістичному місті треба насамперед шляхи сполучення й трамвай і автобуси, які допомагають перекидати транспортом з одного місця на друге. Соціялістичне місто справа хороша, але нічого не варта, коли нема відповідної матеріяльної бази. Треба створити базу, бо коли нема відповідної бази, шляхів сполучення, то спроби централізації робляться своєю протилежністю і стають шкідливими. Тому цілком правильно зробила в Донбасі бриґада ЦК КП(б)У під головуванням т. Хвилі з американською організацією бібліотечної справи. Вони зустрілися з справами бібліотек у Донбасі, де саме, виходячи з прикладу американської організації бібліотечної справи, зосереджували всі бібліотеки цілого району у великому Палаці Праці, даного чільного місця, і провадили туди ввесь штат, зорганізувавши там керівну інституцію. Задум прекрасний, але з нього нічого не вийшло, справу було зірвано і прийшлося повернутися до невеликих бібліотек, замість єдиної бібліотеки Палацу Праці. Хоча й прекрасний задум централізувати бібліотеку й посилати на копальні, за прикладом Америки, але нема відповідної матеріяльної бази, розвитку шляхів сполучення, шляхів зв'язку— і вся система нічого не варта. Мало того, вона обертається в свою протилежність. Замість того, щоб організувати постачання читача книжкою, вона постачання не забезпечує і тому справу з єдиними централізованими бібліотеками треба брати під поглядом не логічности її побудови, а з погляду її здійснимости й її значення за теперішніх умов, за теперішньої організації шляхів сполучення, зв'язків тощо. Виходячи з цього, не треба спинятися зараз на цій схемі єдиної бібліотеки.

Тому то ми не можемо стати на позицію обов'язкового вилучення дитячої книжки до окремої централізованої єдиної бібліотеки—це цілком не відповідає умовам. Вилучати дитячу книжку в окрему бібліотеку абсолютно неможливо. Ваш проєкт зводиться до того, щоб обов'язково вилучити скрізь дитячу книжку в окрему бібліотеку. Чого вартий цей проєкт, який дає директиви для всіх районів, незалежно від того, чи є мешкальна база, чи можна побудувати окремі бібліотеки. Цей «прекрасний» задум обертається в свою протилежність, коли він не забезпечений матеріяльною базою. Тут матеріяльною базою являється не тільки зв'язок з читачем. Коли є шляхи сполучення, шляхи зв'язку, мешкальна база тощо, тоді це хорошо. Але в нас у всіх районах нема відповідної мешкальної бази, достатньої для заснування районових централізованих бібліотек. Ваш проєкт дає директиву утворювати дитячі бібліотеки по всіх районових пунктах. Така директива, раз вона нереальна, не здійсненна, є шкідлива, тому що поведе на невірний шлях.

Тому треба визнати за потрібне:

1) Посилити роботу наших наявних бібліотек з дітьми.

2) Надати цій роботі політичного й педагогічного характеру, поставивши під ознаку основних настанов, що дає партія й радянська влада в справі виховання нового покоління, проводячи боротьбу з ворожими впливами на дітей.

3) Відповідно до того треба поставити на інший кшталт роботу, що зараз ведеться в бібліотеках.

4) В окремих місцях, де є умови й потреба, вилучати окремі бібліотеки для дітей.

5) За вихідний пункт для того, щоб розгорнути роботу в дитячих відділках наших районових і міських бібліотек, у тому числі й на селі, взяти поставу роботи в дитячих бібліотеках, піонерських, шкільних тощо.

6) Працю над дітьми й працю з дітьми треба перенести в дитячі відділки наших бібліотек і тільки на базі досвіду будувати районові міські окрем бібліотеки для дітей.

СПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ

Ви знаєте російську поговірку «не было ни гроша, да вдруг алтын». Не було роботи, бо ми не зуміли поставити її та розгорнути. Працюють собі на місцях окремі робітники й додумалися: нам потрібні широкі заміри, треба заснувати єдину бібліотеку, не маючи на це ніякої бази. А от я під час нашої наради одержав виписку з протоколу засідання Секретаріяту ЦВК'у СРСР з 20/IV — 31 р. про те, що там засновано комісію, яка має переглянути мережу державних бібліотек і переглянути список «обов'язкових примірників». Мало, товариші, хороших замірів, треба вдосконалити те, що є, треба будувати відповідні наявні установи, а не просто перейменовувати на відділки державні бібліотеки тощо. Комісія в справі дитячої книжки вносить пропозицію заснувати державну дитячу бібліотеку, не зазначаючи, чим саме державну. Комісія має на увазі лише одне—щоб держава давала кошти. Претензія на кошти—це не є і не визначає суті державної бібліотеки, це походи за доходи, це претенденти на дивіденти. Всі балачки про державну бібліотеку треба відкинути.

Справу про керівництво ставлять, як кажуть, «за силою фактів». Бібліотека була в політосі, значить, причиною кепського стану дитячої бібліотеки — є політос, а от розберемо матеріяли. От анкети, що проводить соцвих, чи бібліотека комплектує свої фонди за пляном і т. д. відповідно до вимог НКО, а саме — порадника соцвиху, де взято на увагу сучасні вимоги виховання дітвори. Переглянув я анкети, в анкетах про порадник політосу ніхто нічого не говорить. Місця самі комплектують дитячі бібліотеки, фактично зовсім не керуються вказівками НКО. Отже, те, що бібліотеки находяться в системі політосу, не заважало тим фактам, що соцвих видає порадника і цим порадником користувалися — або не користувалися — бібліотеки щодо дитячої книжки. Комісія дитячої бібліотеки ставить питання про соцвих і політос так, буцім то є різні установи. Ці сектори воювали між собою непримирено й нещадно за те, кому керувати, а на ділі не керував ніхто. Є група позашкільного виховання сектору соцвиху, що вона зробила в справі педагогічної роботи в бібліотеках? Нічогісінько не зробила. І виходить, замість дійсної роботи — організаційні міркування та пляни передати з одного сектору в другий і гадають, що тим справу розв'язують. Цим справи не розв'язується. Можливість для сектору соцвиху керувати справою педагогічної роботи є в повній мірі й зараз.

Отже, дозвольте мені, товариші, взяти знову три категорії бібліотек. У нас є й бібліотека дитячої книжки, у нас є бібліотечні дитячі відділи в державних бібліотеках, у нас є бібліотеки для дітей, у нас є дитячі відділки і навіть окрема бібліотека в Києві, у нас є й дитячі бібліотеки шкільні, піонерські.

Сучасні районові бібліотеки находяться у віданні політосу й ними соцвих не міг керувати, але шкільні бібліотеки находяться у віданні соцвиху. Як ними керували, що робив соцвих у справі керівництва шкільними бібліотеками? Беру, як приклад, справу вилучення з бібліотек шкідливих книжок. Ця справа не була керована соцвихом. Тому наша нарада сьогодні така неповна, обмежена темами — книгозбірня й дитина. А які типи книжки взяти на розгляд — не поставлено. Мовляв, однаковісінько які, хай шкільні, хай піонерські і т. інш. Для мене повнотою виявилося, що керівництво НКО через соцвих, в тому числі щодо піонерських і шкільних бібліотек, було недостатнє, випадкове, неповне. Методичного керівництва не було майже зовсім. З цього боку керівництва й організації комуністичного

виховання дитинства через шкільні, піонерські й дитячі бібліотеки у нас майже ніякого не було.

І от, маючи такий стан і досвід,— нікчемно виставляти рецепту: бібліотеки, досі керовані політосом, треба передати до соцвиху. Соцвих не зумів досі керувати справою бібліотек шкільних, піонерських, і я не вірю, що така організаційна реформа — передача бібліотек до соцвиху — щонебудь дасть. Отже, справа стоїть зовсім не в організаційній реформі, не в тому, щоб музикантів пересадити, а щоб організувати оркестру.

СПРАВА МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА

Кінець - кінцем, науково - методичний сектор вирішив зайнятися справою методики бібліотечної роботи з дітьми. Це хороше, але ж поки він іде в буксирі соцвиху та КДР, а своєї лінії, лінії методичної, не має. Передати на відкуп справу роботи з дітьми якійсь окремій організації навряд чи ми погодимось. Цей проєкт вироблений за ініціятивою КДР і тому має всі ознаки КДРівського заскоку. Так, наприклад, 6 - й пункт говорить так: «мережа дитячих бібліотек підлягає безпосередньо КДР». Відкіля ви це взяли, шановні товариші, що КДР керує мережею дитячих бібліотек? В тому то й справа, що у нас КДР не керує позашкільною освітою. Мені пригадується теза тов. Севе'янової, голови ЦБ КДР у Москві, яка висувала тезу, на базі педагогічного лівого заскоку Шульгіна, про те, щоб школою керували КДР — піонери. Цю тезу ми не можемо забути. Наші піонери не пішли так далеко, але наше КДР теж трохи на цей шлях збочувало. Ми не можемо погодитися, щоб державний засіб виховання молодого покоління передати КДР та встановити, щоб засоби виховання були підпорядковані безпосередньо КДР. На це погодитися ми не можемо (з місця: разом з ними керувати). І не разом з ними, а за їх участю. Це велика різниця. Пролетарська кляса керує в особі комуністичної партії й системи радянських органів, якої аґент радянської влади в галузі культурної освіти є Народній Комісаріят Освіти, що керує за участю всіх чинників нашої системи радянської влади — і спілки Робос, і в тому числі КДР. Отже, ні в якому разі не можна погодитися, щоб керував КДР, як в цьому проєкті написано.

Заснування науково - дослідчого кабінету в справі дитячої книжки і педагогічної роботи доконче потрібно. Тут треба посилити роботу УНДІП'у; в бібліотеці, що має бути заснована в Харкові, треба буде заснувати такий кабінет, але не адміністративний орган. Розпеченим залізом треба випікати ті спроби, щоб справою бібліотеки керували з якоїсь центральної державної бібліотеки, з якогось окремого кабінету тощо.

ДЕЩО ПРО МЕТОДРОБОТУ

Підмінювати живу роботу схематизацією й писанням статутів, це не значить вести роботу. Не тими шляхами пішли, не в ті двері попали, товариші. Візьмемо, наприклад, Харків. Чи в Харкові є потреба в окремій дитячій бібліотеці, чи є для цього умови? Є, крім однієї: мешкальної бази. Навіть коштами ми забезпечені, відповідну суму провели ми через кошторис НКО, одного немає: мешкальної бази. Так от, замість того, щоб цим шляхом піти, поставити це питання. Йдуть шляхом нікчемним, нікуди нездатним, що нікуди не веде. Шляхом статутів, писанини бюрократичної, замість того, щоб взятися за широке діло організації бібліотеки. Ленін казав — «організувати — значить скласти плян». Але він не казав, що організувати це передовсім значить написати статут. Організувати—значить організувати сили, матеріяли, взаємовідносини тощо. Цього не зробили, а цим шляхом треба піти. Організуйте бібліотеку, а не організуйте статути. Я вірю в наші молоді сили, знаю, що критика виправила й виправить і направить на правильний шлях

правильним шляхом вони підуть. Це НКО повів невірним шляхом міркувань, статутів, які треба всіма силами перебороти: міркувань, що всю наркомосівську мережу дитячої книжки підпорядкувати окремій установі на чолі з соцвихом, або групою позашкільного виховання соцвиху. От тут і є бюрократизм — підмінити папірцями, писаниною живе діло організації суспільних сил, виявлення матеріяльних можливостей і організацію цілого процесу. Треба, щоб була не писанина, а робота.

І от треба поставити питання про чергове завдання, завдання організації центральної дитячої бібліотеки в Харкові, віднайти для цього мешкальну базу. Найдіть, відшукайте. Коли не буде мешкання, нічого не буде. Як би ми не називали цю бібліотеку — чи державною, чи національною, чи всенародньою, чи соціялістичною державною бібліотекою, а все таки нічого не буде, коли мешкання не буде, все буде на піску.

Мусять існувати окремі бібліотеки — бібліотека дитячої книги, бібліотека для дітей, шкільні бібліотеки, дитячі, піонерські тощо. Однак я проти передачі бібліотеки з політосу до соцвиху. Я за роботу соцвиху в питанні роботи з дитячою книжкою і не лише в шкільній, піонерській, а також у бібліотеках, що знаходяться у віданні політосу. Але я проти того, щоб руйнувати ту систему, яка є, й замінювати живу роботу в справі організації праці з дітьми бюрократичною перестановкою з одного сектора в другий.

ВИСНОВКИ:

1) Проти схематизації та спрощення в справі бібліотечної роботи з дітьми. За одночасове існування бібліотек усіх трьох типів — бібліотеки дитячої книжки у складі державних бібліотек; за бібліотеку для дітей, так у формі шкільних відділів там, де є для цього умови, окремих бібліотек для дітей; врешті, за третій тип бібліотеки — дитячої, піонерської, шкільної тощо.

2) Проти того, щоб всю дитячу книгу вилучити в окремий трест, синдикат, чи окреме шкільне дитяче об'єднання, а за реорганізацію роботи, що ведеться в теперішній мережі і за дальше її розгорнення.

3) Проти того, щоб справу цю розвивати упрощенським способом, організуючи перестановку з одного сектору в другий, а за дійсну участь Наркомосу через соцвих у справі педагогічно - виховавчої роботи з дітьми через наявні організації шкільної мережі різних ґатунків.

4) Проти організації єдиної центральної адміністративної установи методичної для всієї мережі, за розвиток цієї роботи сектором методичним, УНДІП'у, окремих науково - дослідчих інститутів і цілим НКО.

5) Спеціяльні бібліотеки для дітей мусять бути в віданні соцвиху, піонерські, шкільні так само; у віддані сектору масової комосвіти — відділи дитячої книги у складі загальних бібліотек.